

Arbejdsrapporter fra

AU IDEAS Pilotcenter:

Den demokratiske offentlighed

– udfordringer og udviklingsperspektiver

Nr. 9

Jan Løhmann Stephensen: *Demokratisk deltagelse – forskellige former for demokrati, forskellige former for deltagelse*

Arbejdsrapporter fra AU Ideas Pilotcenter:

Den demokratiske offentlighed – udfordringer og udviklingsperspektiver

Der er en solid tradition for at betragte den offentlige samtale som demokratiets livsnerve. Her finder den folkelige meningsdannelse sted, og det er her, de valgte politikere skal kunne begrunde og forsvare deres forvaltning af magten. I dag forekommer den offentlige samtale imidlertid at være udfordret på forskellig vis af fænomener som spin, professionalisering af politikken, kommercialisering af medierne, ulighed i adgang til deltagelse m.m. Ligeledes træffes politisk betydningsfulde beslutninger ofte i sammenhænge, som offentligheden savner indsigt i – fx professionelle netværk, globalt agerende virksomheder, EU-systemet mv. Projektet vil foretage en tværfaglig analyse af disse udfordringer med henblik på at kortlægge deres karakter og rækkevidde. I forlængelse heraf skal det undersøges, på hvilke måder den offentlige samtale kan styrkes som faktor i den politiske beslutningsproces.

Nr. 9, 2015: Jan Løhmann Stephensen:

Copyright: forfatteren

ISBN 978-87-93033-05-4

ISSN 2245-6171

Centrets arbejdsrapporter kan downloades fra www.offentlighed.au.dk

AU IDEAS er et initiativ, der er skabt i 2011 i samarbejde mellem Aarhus Universitets Forskningsfond og Aarhus Universitet. Det har til formål at hjælpe visionære og originale, interdisciplinære projektideer med at blive realiseret. Et AU IDEAS Pilotcenter arbejder i en periode på 3-5 år med at udvikle en forskningsidé med henblik på at etablere et større forskningscenter. Det aktuelle Pilotcenter har opnået støtte for perioden 2012-2015.

FAKTABOKS

Projekttitle: DemokratiStafetten

Idegrundlag: Projektet har til formål at motivere og involvere unge som direkte aktive spillere i demokratiet samt at udvikle og synliggøre bibliotekerne som platform for dette både over for unge og over for det politiske niveau.

Formål: Grunde til at projektet skal gennemføres

1. Samfundet mangler et rum for debat og samtale som et bindeled mellem det formelle og det uformelle demokrati.
2. Bibliotekerne ønsker at (gen)skabe bibliotekerne som demokratisk arena.
3. Danske unge har en lav politisk selvtillid og lav deltagelse i det formelle demokrati.

Mål:

- Inddrage unge i at opbygge nye og appellerende deltagelsesformer.
- Udvikle og afprøve demokratifremmende aktiviteter inden for alle rum i fire-rums-modellen. (Biblioteket som inspirationsrum, møderum, performativt rum og læringsrum)
- Udvikle et koncept for en demokratistafet, som kan gentages efter projektet.

Succeskriterier:

- Min. 6.000 unge er i berøring med projektets aktiviteter.
- Der afholdes 1 demokratistafet som på skift når alle 18 biblioteker i tidsrummet august 2015 – august 2016.
- Der udvikles og afholdes min. 200 demokratifremmende aktiviteter i samarbejde med unge, i løbet af den periode, hvor stafetten vandrer fra by til by. Heraf min. 100 planlagt af unge. Dvs. at hvert bibliotek skal afholde min. 10 aktiviteter.
- Projektet munder ud i en ungdomsdemokratisk festival.

(kilde: DemokratiStafettens projektformulering)

Indledende bemærkninger

I dette arbejdsblad, som er en hurtig udskrift af en kort mundtlig præsentation givet på et seminar for *advisory boardet* i DemokratiStafetten, vil jeg give nogle forskellige perspektiver og begreber vedrørende demokrati og deltagelse, som vil kunne være relevante for projektet på længere sigt.

Indledningsvis bør det dog bemærkes, at DemokratiStafetten allerede har en meget velreflekteret projektbeskrivelse, som enten helt eksplicit, eller som oftest: implicit, opererer med nogle af de samme sondringer og distinktion, som jeg også vil fremhæve her. Meget af det, som jeg her vil bringe op, går derfor igen i

projektbeskrivelsen, om end i en anden terminologi og oftest også i mindre udfoldet form.¹

Papiret afsluttes med et afsnit med mere lavpraktiske betragtninger om design af borgerinddragelsesprocesser, som – forhåbentlig – vil kunne læses separat med henblik på DemokratiStafettens videre proces.

Forskellige forståelser af *politik* og *demokrati*

En central, indledende betragtning for et projekt som DemokratiStafetten må være, hvad det egentlig er, man forstår ved begreber som *demokrati*, *politik* og *deltagelse*. Den første basale sontring, som i denne forbindelse presser sig på, er således mellem *formelt* demokrati og *uformelt* demokrati (jf. fx Nielsen 2014: 33-95): *Det formelle demokrati* kan ofte også ses omtalt som slet og ret *politik*. Det indbefatter alt det institutionelle: parlamentarismen, politiske partier, valg af repræsentanter, folkeafstemninger osv. Det er endvidere ofte noget som tænkes at foregår specifikke steder (fx i Folketinget og Byrådssalen, men også på partikontoret, til landsmødet m.m.). *Det uformelle demokrati* omtales også som *det politiske*. Et eksempel på dette kunne være aktivisme, men det kan også være forskellige former for aktivt medborgerskab gennem hverdagslig involvering og ansvarstagen, frivillighed osv. Det uformelle demokratis afgrænsning (især til det ikke-politiske) er dog noget vanskeligere at give en fast definition på end den formelle politik; bl.a. også fordi selve det at gøre eller transformere noget, som vanligvis ikke opfattes som politisk, *til* noget politisk, i sig selv er en af de typer handlinger, som falder ind under det politiske/uformelt demokrati.

Som det også fremhæves i DemokratiStafettens projektbeskrivelse, synes der i tiden at finde en forskydning mellem disse to slags politik sted, nemlig i retning af mindre formelt politisk engagement og mere af det uformelle. En forskydning, som – måske noget forhastet – har udløst dystre diagnoser især med hensyn til forholdet mellem unges deltagelse i det formelle demokrati (jf. også nedenfor) og så

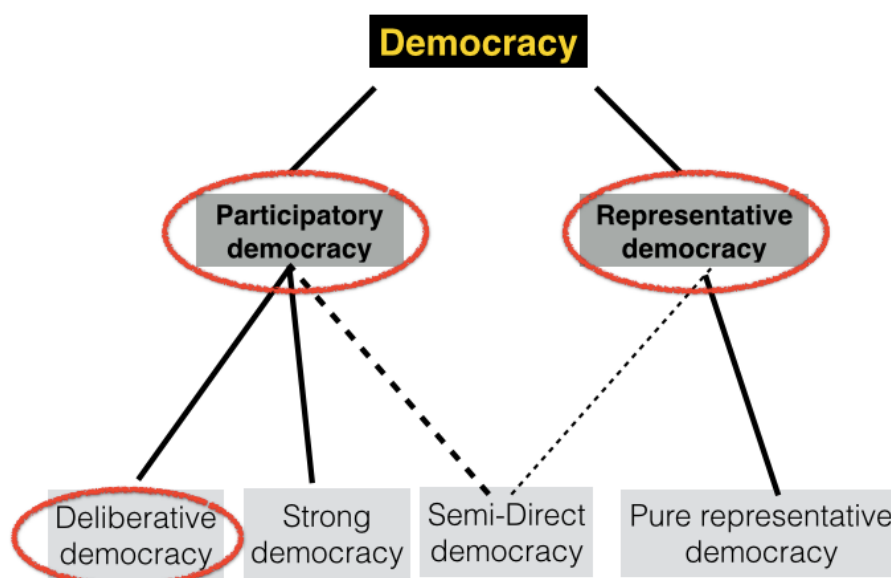
---

¹ Hvis man derimod ønsker at finde en endnu mere udfoldet version af de teoretiske betragtninger, kan man med fordel konsultere Eriksson & Stephensen 2015a og Eriksson & Stephensen 2015b, hvor en række af de samme begreber udfoldes og appliceres, om end på en anden case: Aarhus 2017.

demokratiets fremtid, og som ét eller andet sted også synes at ligge til grund for den indsats, man forsøger at gøre med DemokratiStafetten. Denne tendens fremhæves da også i den allernyeste, kvalitative forskning på området i dansk sammenhæng, hvor de unge selv udtrykker det sådan, at deltagelse i det formelle demokrati (fx gennem at stemme til valgene) ikke i samme grad som hos tidligere generationer opleves som en borgerpligt, men derimod en aktivitet blandt andre aktiviteter. Deltagelse i især det formelle demokratis processer er med andre ord i højere grad blev noget, som er "helt legitimt at fravælge [...] til fordel for andre interesser" (Almlund, 2015).

Dette støder åbenlyst imod den grundlæggende norm om, at demokratisk deltagelse er et *a priori* gode, som vi alle deler (et 'vi', der indbefatter projektet DemokratiStafetten, politikere, praktisk taget alle de forskellige forskningsmiljøer og -traditioner, der beskæftiger sig med demokrati og deltagelse, samt, formoder jeg, den absolutte majoritet af biblioteksverdenen). Og måske netop derfor, vil det være en relevant diskussion at tage i forbindelse med DemokratiStafetten, hvor langt man vil gå for at ændre på dette, med hvilket konkret formål, med hvilke midler, samt til ære for hvem?

I et andet, teoretisk snit skelner man i forskningen også mellem henholdsvis repræsentativt demokrati, deltagelsesdemokrati og deliberativt demokrati. En skelnen, som primært orienterer sig mod det formelle demokrati (om end både det deliberative demokrati og deltagelsesdemokratiet også kan indbefatte de typer praksis, som vanligvis tænkes som uformelle demokratiske praksisser).

Dieter Fuchs' (2013) sondring i ovenstående illustration afspejler således på en lang række planer denne skelnen mellem formel politik og det uformelt politiske, omend den er mere fintmasket (og i øvrigt indplacerer det såkaldt deliberative demokrati som en underkategori af deltagelsesdemokratiet, hvilket der ikke er generel enighed om). Hans første sondring (den forgrening som ender med to mørkegrå felter) vedrører således graden af direkte involvering i politiske beslutningsprocesser vs. indirekte involvering. Den anden sondring (som ender med de fire lysegrå felter) handler derimod om forskellige grader af og former for involvering, med forskellig vægtning af den demokratiske dialog eller diskussions betydning i den ene ende af registret, og i den anden ende afstemningen:

- *repræsentativt demokrati* er typisk et partibaseret politisk system, hvor befolkningen gennem regelmæssige valghandlinger udpeger opstillede kandidater til at tage beslutninger og vedtage love i et vist tidsrum.
- *semi-direkte demokrati* kendes også som den "schweiziske model": med en blanding af repræsentativt demokrati og folkeafstemninger (både nationalt og lokalt). Denne model kan eksempelvis også findes i Finland (Åbent Ministerium), hvor borgerdrevne politiske forslag, der har indhentet nok stillere (typisk online), som minimum skal tages i betragtning af det nationale parlament. Også EU-parlamentet har et tilsvarende system.
- *stærkt demokrati*, som bl.a. er blevet beskrevet af den amerikanske politolog Benjamin Barber (1984), er kort sagt en intensiveret version af den semi-direkte model, hvor der dog er langt flere og væsentligt mere forskelligartede muligheder og fora for deltagelse i de demokratiske beslutningsprocesser
- *deliberativt demokrati* er en forståelse af demokratiet som værende essentielt oppebåret af den demokratiske dialog i offentligheden, som dels kvalificerer beslutningsprocesserne, dels danner borgerne i demokratisk ageren. I dansk sammenhæng er højskolemanden Hal Koch (1945) en prominent fortaler for denne optik, medens denne måde at tænke demokrati i udenlandske sammenhænge primært associeres med Jürgen Habermas' teori (1962) om den borgerlige offentlighed og dens relativt nylige forfald.

Når vi taler om demokrati, associerer vi det typisk med den repræsentative version og dens institutionelle gestaltninger.² Det afspejler sig også i de diagnoser om demokratiets krise, som fra tid til anden fremføres i forskellig sammenhæng (fx i medierne), som mestendels fremføres med henvisning til målinger af rent kvantitative og kvantificerbare parametre (dvs. valgdeltagelse, partimedlemskaber, osv.). Faktisk kunne man i den forbindelse spekulere i, om ikke denne type formel politisk aktivitet i tiltagende grad er blevet vores foretrukne symboler på borgernes deltagelse i demokratiet netop af denne grund: at de så relativt let kan gøres til genstand for kvantitative målinger. I umiddelbar forlængelse heraf følger således den tanke, at hvis man fokuserede på andre parametre, så ville diagnosen måske være knap så dystert. Den franske demokratihistoriker Pierre Rosanvallon (2004) har således peget på, at den florerende "myte om den passive borger" synes at have gjort os blinde for det faktum, at der måske snarere er tale om en historisk forskydning i hvilke former for aktiv deltagelse i politisk-demokratiske aktiviteter borgerne deltager i. Lignende pointer er blevet fremført af eksempelvis Donnatella della Porta & Alice Mattoni (2013), som hævder, at der simpelthen er tale om en forskydning fra én form for demokratisk/politisk deltagelse til en anden, fremfor fra politisk/demokratisk aktivitet til resigneret ikke-aktivitet, som det ellers ofte udlægges som. Og fra andet hold (bl.a. Hammershøj 2003) er det endvidere blevet fremført, at tilhørsforholdet til og deltagelsen i de traditionelle former for fællesskaber (herunder politiske) er blevet erstattet af mere smags- og livsstilsbaserede former, som dog har det potentielt u hensigtsmæssige særkende, at de er relativt flygtige og såvel politisk som socialt uforpligtende. Men derfor kan de jo alligevel både have politisk og demokratisk karakter.

De forskellige former for alternative, og generelt mere deltagelsesbaserede demokratiforståelser, som Dieter Fuchs skitserer, kan på samme vis ses som tilgange, der i sig selv adresser erfaringen af, at demokratiet skulle befinde sig i en krise. I forlængelse heraf forsøger man gennem disse alternative tilgange og praksisser at

---

² Dette er i dansk kontekst faktisk lidt paradoksalt, eftersom Danmark netop udmærker sig ved en historisk tradition for et rigt, borgerinddragende foreningsliv, jf fx andelsforeningerne, hvilket er et fænomen, som ligger tæt op ad de demokratiforståelser, der fokuserer mere på ikke-institutionaliserede deltagelsesaspekter.

inddrage befolkningen yderligere – i særlig grad de unge (jf. nedenfor). Dels ud fra den antagelse at mere deltagelse er lig med mere ejerskab og borgerskab; dels ud fra den implicitte norm at mere aktiv deltagelse er et gode i sig selv; for borgerne selv, for samfundet, for de administrerende myndigheder og for selve demokratiet (May 2006). På den vis skal disse forsøg på at gentænke demokratiets centrale praksisser og værdi forstås i en dobbelt forstand: Både som en måde at adressere de krisetendenser, som den dominerende, repræsentative/formelle demokratiforståelse er rendt ind i. Og som tiltag til at tænke demokratiet som en fundamentalt anderledes størrelse end vi vanligvis gør det. Kort og godt: de er både et redningsforsøg og et opgør.

I det omfang at den krise, som DemokratiStafetten er sat i verden for at adressere, primært er en krise i unges deltagelse i det formelle/repræsentative demokrati (og målt ud fra bestemte parametre), bør man således åbent spørge sig selv, hvorvidt de mål, man sætter sig, bør være underordnet det repræsentative demokratis normer og logikker eller nogle af de andre demokratiforståelser. I denne forbindelse kan man med fordel også skele til de underforståede demokratiske subjekter, som ligger i disse demokratiforståelser – i samspil med en analyse af hvor bibliotekernes forskellige rum kan bidrage i forbindelse hermed.

Demokratibegreberne og deres underforståede idealer og normer

Medieforskeren Lincoln Dahlberg (2011) har i en ofte citeret artikel om den måde, vi italesætter relationen mellem digitale medier og demokrati, peget på, at forskellige *features* ved de digitale medier synes at tilbyde særlige praktiske demokratiske muligheder og potentialer (det man især inden for medieforskningen betegner *affordances*), som i forskellig grad synes at passe til bestemte demokratiopfattelser.

Dahlberg opregner i denne forbindelse fire typer demokratiopfattelser.³ En af de væsentlige pointer i nedenstående skema er således, at forskellige opfattelser af, hvad demokrati er, også indbefatter eller underforstår vidt forskellige opfattelser af,

---

³ I denne forbindelse har jeg tilladt mig at erstatte hans 'den autonomt marxistiske' demokratiopfattelse med en 'deltagelsesorienteret', som jeg har moduleret over John Deweys forståelse af demokrati som en typisk uformel, hverdagslig praksis, i modsætning til noget som foregår inden for det formelle, institutionelle system.

hvordan den demokratiske praksis (ideelt set) udspiller sig, samt hvilken type individ, der tænkes som agerende subjekt for denne praksis; dvs. hvad mennesket er for en størrelse og hvordan det interagerer i det sociale med andre mennesker.

Demokrati-type	Demokratisk	Subjekt-ideal
Liberalistisk	kompetitativt-aggregativt	selvtilstrækkeligt, rationelt strategisk individ
Deliberativt	deliberativt konsensusorienteret	intersubjektivt rationelt individ
Mod-offentlighed	kamp- / stridsorienteret ("radikalt demokrati")	diskursivt antagonistisk individ / offentlighed
Deltagelsesorienteret	hverdaglig adressering af erfarede problemer	selvstændigt (men ofte kollektivt) agerende

Den *liberalistiske* demokratiopfattelse er den, der minder mest om den repræsentative model (jf. ovenfor), hvor grundantagelsen er, at demokrati er noget, der praktiseres af et rationelt individ, der allerede kender sine personlige præferencer og strategisk vælger på baggrund heraf (hvilket gør at selve demokratiets rolle er at indsamle og koordinere disse individuelle præferencer, som valgte repræsentanter således repræsenterer i konkurrence med hinanden). I kontrast hertil har alle de tre andre demokratiforståelser (mest udpræget dog den *deliberative* samt *deltagelsesorienterede*) en grundlæggende forståelse af det demokratiske subjekt som et individ, der ikke nødvendigvis har en færdig, stabil mening om alting, og som netop udvikler sine meninger, holdninger og handlingsrationaler i kontinuerlig udveksling med dets omgivelser og egen livssituation). Med andre ord: en forståelse af demokratisk deltagelse som noget, der også rummer en bredere menneskelig og politisk dannelsesproces, som nok i højere grad flugter med den situation, som DemokratiStafettens målgruppe, de unge, befinder sig i.

Affordances

Disse (ofte ind- og underforståede) grundantagelser og normer afspejler sig således i den måde, hvorpå de demokratiske *affordances* ved digitale medier (eller fx folkebiblioteker) italesættes, dvs. hvordan særlige funktionaliteter ved de digitale

medieplatforme faciliterer demokratiske praksisser og typer af handlinger, som opfattes som centrale for netop denne demokratiopfattelse. Og som det fremgår, er det faktisk ret forskellige, og på mange måder gensidigt udelukkende, aspekter ved de digitale teknologiers mulighedsrum, der fremhæves positivt inden for de forskellige forståelser.

Demokrati-type	Digitale demokratiske affordances
Liberalistisk	aggregation, udregning, udvælgelse, konkurrence, udtryk, fundraising, information, transmittering, ansøgning / -modning, registrering, afstemning
Deliberativ	enighed, argumenteren, deliberation, diskussion, uenighed, information, møder, opinionsdannelse, publicering, refleksion
Mod-offentlighed	artikulation, associering, kampagnevirksomhed, indsigelse, identitets- og gruppedannelse, organisering, protest, modstand
Deltagelsesorienteret	handling, samarbejde, distribution, udveksling, given / deling, networking, deltagelse

En tilsvarende matrice ville med fordel kunne appliceres med henblik på at analysere bibliotekernes forskellige *features* og demokratiske *affordances*; evt. i relation til den såkaldte '4-rumsmodel', som i de senere år har stået centralt i diskussionen af folkebibliotekernes tilbud og samfundsmæssige rolle (Nissen & Carlsen 2014). Uden dog at kunne gå i dybden med det her, synes det eksempelvis relativt indlysende, at nogle 'rum' kobler mere naturligt til bestemte demokratiforståelser end andre. Den repræsentative demokratiopfattelse ville fx i særlig grad kunne finde de specifikke *affordances*, som det liberalistiske demokratiideal søger, i bibliotekets 'læringsrum'. Ligeledes synes det evident, at feltet mellem 'møderummet' og 'det performative rum' indtager en privilegeret position med henblik på at kunne frembringe det engagement, som mere deltagelsesorienterede demokratiske praksisser afhænger af.

De unge – problematiske, men vigtige

I forhold til politisk, social og kulturel deltagelse i samfundet fremstilles unge ofte som særligt problematiske, men også som særligt vigtige. Ifølge eksempelvis rapporten "Ungekultur i nye rammer" (2010) består problemet i, at unge fravælger mange af de aktiviteter og sammenhænge, som anses for vigtige for demokratiet, for

det sociale fællesskab og for samfundets udvikling. De unge engagerer sig mindre i (formelle) politiske sammenhænge, melder sig mindre ind i foreninger (inkl. de politiske partier) og har en tendens til helst at ville undgå langvarige forpligtelser. Som allerede nævnt er dette ganske vist en generel tendens, men altså en tendens som i særlig grad er tydelig i forbindelse med de unge.

De unge udgør dog ikke kun et problem. De anses også for at have et særligt potentiale. Det er vigtigt at engagere dem, lyder argumentet, fordi de i højere grad end voksne peger ud i fremtiden. Helt konkret er det således dem, der vil være fremtidens befolkningsgruppe; om end til den tid, selvfølgelig, i en ældre udgave. Men i et samfund præget af konstante forandringer tænkes de unge også i højere grad end (ældre) voksne at have fingeren på pulsen. Unge anses derfor ofte som en art "seismonauter" for de forandringer og strømninger, der bliver væsentlige i fremtiden. Af disse to grunde er det blevet et væsentlig politisk anliggende, at få de unge involveret i især formelle, kvantificerbare demokratiske aktiviteter. Også selv om i hvert fald problemet med at få de unge til at stemme senere i livet synes at løse sig med alderen, hvor stemmeprocenten typisk stiger, om end i varierende grad fra årgang til årgang (Andersen 2011: 209).

I relation til de ovennævnte distinktioner mellem forskellige opfattelser af, hvad demokrati er for en størrelse, samt sondringen mellem formelt institutionaliseret politik og det hverdagsligt politiske kunne det således også fremhæves, at på trods af at nutidens unge umiddelbart ikke virker synderligt politisk aktive i den traditionelle forstand, så er de det til gengæld på mange andre måder (Almlund 2015, Andersen 2011). En ændring i hvad vi overhovedet forstår som demokratisk deltagelse vil således også have betydning for den demokratiske diagnose, og dermed også hvilke tiltag, der kan eller skal gøres i forlængelse heraf.

Konkret relateret til DemokratiStafetten: *præcis hvilken slags demokrati (og hvilken slags deltagelse heri) vi tænker på, taler om og ønsker at fremme, vil i høj grad bestemme hvilke succesparametre projektet skal måles ud fra. Også af denne grund bør sådanne betragtninger informere projektets løbende arbejde.*

Deltagelsens forskellige former

Sarah C. White (1996) skelner mellem fire typer deltagelse, som er forskellige med hensyn til form, funktion og hvilke interesser henholdsvis iværksættere eller facilitatorer (*top-down*) og "almindelige" (*bottom-up*) deltagere har.

Form	Top-Down	Bottom-Up	Funktion
Nominel	Legitimering	Inklusion/ anerkendelse	Symbolisk fremvisning
Instrumentel	Effektivitet	Omkostning/ investering	Middel
Representativ	Bæredygtighed/ holdbarhed ("sustainability")	Vægt / indflydelse ("leverage")	Stemme
Transformativ	Mægtiggørelse ("empowerment")	Mægtiggørelse ("empowerment")	Midler/mål

1. *Nominel deltagelse*: for facilitatorerne handler borgerinddragelses- eller deltagelsesprocessen her primært om legitimering (fx at signalere, at man handler og er inddragende), mens det for deltagerne primært handler om overhovedet at blive inddraget (dvs. at blive anerkendt som legitim interessent). Den primære funktion er her for begge parter den symbolske fremvisning (*display*) af deltagelsesprocessen i sig selv, dvs. at man kan vise, at man har inddraget/er blevet inddraget (jf. DemokratiStafettens projektbeskrivelse, hvor "noget til cv'et" fx fremhæves som et muligt afkast for de unge).
2. *Instrumentel deltagelse*: for facilitatorerne handler deltagelse/borgerinddragelse primært om effektivitet (evt. inkl. rentabilitet), mens den deltagende primært anskuer deltagelsen som en nødvendig omkostning eller investering for at opnå noget. Her tjener deltagelse for begge parter primært som middel (*means*) til et givent, konkret mål, om end dette mål er ikke nødvendigvis behøver at være det samme for begge parter (hvilket heller ikke med nødvendighed behøver at udgøre noget problem).
3. *Repræsentativ deltagelse*: her handler det for de deltagende om at blive hørt, "få stemme" og ikke mindst indflydelse (*leverage*), mens det for den faciliterende part

primært handler om holdbarhed i det iværksatte (dvs. at få etableret en mere varig samarbejdsrelation (*sustainability*)).

4. *Transformativ deltagelse*: her tænkes deltagerne "mægtiggjort" (*empowerment*) af selve den praktiske erfaring med den ofte bottom-up-organiserede deltagelsesproces. Hvilket også kan tjene mere overordnede top-down interesser, enten af ideologiske, politiske eller normative grunde eller ud fra en mere endemålsorienteret optik (fx selvkørende organisationer, der løser et bestemt problem eller opfylder et bestemt behov). Den transformative form for deltagelse kobler mest umiddelbart an til de deliberative og deltagelsesorienterede demokratiforståelser bl.a. qua deres fælles orientering mod, at en væsentlig del af processen er det 'dannelsesmæssige afkast' (Kelty et al. 2015), der kan opstå i forløbet; dvs. at man bliver bedre til at deltage af at deltage.

White understreger i denne forbindelse, at det er væsentligt at holde sig for øje, at disse kategorier dels er abstrakte sondringer (dvs. at der typisk vil forekomme sammenfald mellem flere typer deltagelse i en og samme deltagelsesproces), dels at deltagelsesfeltet, på trods af den udbredte idé om at deltagelse og demokratisering hænger tæt sammen på en positiv måde, faktisk ofte kan være en konfliktzone. Interesser og interesser strides. Og en af de måder, det typisk kan komme til udtryk på, er gennem forskellige opfattelser af, hvilken type deltagelsesproces man overhovedet befinder sig midt i. Af denne grund kan en given deltagelsesproces også have ganske dynamisk karakter og potentielt pendulere mellem forskellige former for deltagelse, alt afhængigt af hvilket tidspunkt man taler om, gennem hvilken optik man ser den, og hvilke afklaringsprocesser (fx forventningsafstemning) man har været igennem (2006: s. 9-13).

Samtidig er det også en vigtig pointe ikke at opfatte disse kategorier som normative størrelser, hvilket megen deltagelsesteori (jf fx Arnsteins (1969) berømte 'ladder of citizen participation') typisk har en tendens til (jf. May 2006). I forhold til eksempelvis Whites sondringer vil det intuitivt være mest normativt/ideologisk attraktivt at forsøge at facilitere (og/eller deltage i) enten repræsentative eller transformative deltagelsesprocesser, fordi disse teorier ofte er formuleret i et vokabular, der som underliggende norm har ideen om at direkte demokratisk

deltagelse er at foretrække i næsten alle situationer (hvilket megen empirisk forskning om folks konkrete deltagelsesmønstre i betydeligt omfang afkræfter). Den simple, men helt afgørende tommelfingerregel må i stedet være, at man for alt i verden skal undgå "uærlige" processer, dvs. processer som giver sig ud for at være mere demokratisk åbne og give mere medbestemmelse, end det reelt er tilfældet. Fordi forskellige aktører/deltagere kan have ret blandede motiver og dagsordner er transparens ofte central, hvis man vil undgå frustration og utilfredshed.

Afsluttende betragtninger om design af borgerinddragelsesprocesser

En mulig "fare" ved det brede, demokratiske deltagelsesbegreb – især hvis det kobles med en opfattelse af eksempelvis folkebiblioteket som en *a priori* civilsamfundsmæssigt demokratisk institution – er, at enhver form for brug af bibliotekets tilbud og faciliteter automatisk opfattes som en succes, ikke bare med henblik på at få kunder i butikken (hvilket jo også er en legitim, pragmatisk ambition), men også med henblik på det demokratibefordrende projekt (jf DemokratiStafettens formulerede mål). Disse to dagsordener (og succeskriterier) bør med andre ord behandles, evalueres og vurderes separat, også selv om de har mange overlappende interesser og fælles berøringsflader. Som minimum bør det i hvert fald ekspliciteres, at man laver en sådan sammenkobling, og med afsæt i hvilke grundantagelser og interesser.

I forlængelse af Whites sondringer kan man således stille følgende spørgsmål, når man teoretisk diskuterer, praktisk faciliterer eller for den sags skyld selv indgår i en konkret deltagelsesproces:

- **Hvem:** Hvilke aktører deltager? Hvilke roller indtager de? Og på hvis initiativ er den givne deltagelsesproces sat i verden?
- **Hvor:** I hvilket domæne eller felt finder deltagelsesprocessen sted?
- **Hvordan:** Hvilke processer og procedurer udgør deltagelsesprocessen? Handler det eksempelvis om lokaliseringen af et problem eller om løsningen af et allerede defineret problem? Er processen tænkt at skulle udmunde i konkrete beslutningsforslag, eller handler det i stedet om hvilken type beslutning, der skal tages (og evt. af hvem)?

- **Hvorfor:** Med hvilket formål? Til ære og/eller gavn for hvem? Deltager man eksempelvis i en beslutningsproces, som vedrører én selv, eller en som vedrører mange andre/andre end én selv? Og er formålet med processen overhovedet at nå frem til en beslutning/afgørelse, eller spiller processen i sig selv en væsentlig rolle?

Disse betragtninger eller grundspørgsmål kan således være væsentlige at have i baghovedet, når man planlægger at inddrage eller for den sags skyld blot at motivere unge til at være med i deltagelsesprocesser.

I samme forbindelse, om end på et mere lavpraktisk niveau, kan man med fordel også tænke borgerinddragelsesprocesser som en balancegang mellem det, der lader sig gøre, og så det uladsiggørlige. I procesteoretiske termer kan man således sige, at idealet er en form for *flow* (Csikszentmihalyi 1990) eller *gruppe-flow* (Sawyer 2007), hvilket i bund og grund handler om at finde den rette balance mellem det svære, men udfordrende på den ene side, og på den anden: det, der er for let og dermed kedeligt. Begge yderpoler virker – ligesom falsk deklarerede deltagelsesprocesser – demotiverende. Det handler således om at gøre det overskueligt, attraktivt og meningsfuldt at deltage, i hvilken forbindelse man med fordel kan arbejde med en række komponenter eller ledetråde (Stokes 2013). Eksempelvis bør man tænke i at etablere *overblikspunkter* i processen. Desuden er etableringen af *meningsfulde beslutningsmuligheder* central, især fordi mulighederne for uformel politisk deltagelse i eksempelvis enkeltsager til stadighed synes at vokse, og det derfor i tiltagende grad forekommer svært at vide, hvad der er vigtigt overhovedet at engagere sig i. Endvidere er *overkommelige indgangsbarrierer* (jf at aktivt medlemskab af etableret politisk parti fx kan fremstå uoverkommeligt) samt ordentlige, velfungerende *motivationsstrukturer* væsentlige redskaber i den værktøjskasse, der skal gribes ned i, når man ønsker at få folk genuint engageret. Dette indbefatter i sagens natur, at der er én (eller et team), som designer eller faciliterer deltagelsesprocessen, dvs. som bestemmer rammesætning mm. Ud fra en meget direkte/basisdemokratisk optik kan dette selvfølgelig godt opfattes problematisk, men igen er det springende punkt nok

snarere, at der er transparens med hensyn til dette (jf. White ovenfor); især om det forhold at intentionerne, målene og interesserne faktisk kan være vidt forskellige.

Litteratur

- Almlund, Pernille (2015): "Når de unge skal navigere i politisk kommunikation", in: *Tag del i fremtiden – en antologi om unges deltagelse i den politiske offentlighed*, Nielsen, Olsen, Klauber og Sørensen (red.), København: Dansk Ungdoms Fællesråd.
- Andersen, Johannes (2011): "Politisk interesse og selvtillid – fordelt på generationer", in: *Demokrati for fremtiden – valgretskommissionens betænkning om unges demokratiske engagement*, København: Dansk Ungdoms Fællesråd.
- Børnekulturens netværk/Stine Engel (2010): *Ungekultur i nye rammer. Projektmodning omkring kunst og kultur for, med og af unge*. København: Børnekulturens netværk.
- Carpentier, Nico (2011): *Media and Participation*. Bristol and Chicago: The University of Chicago Press.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1990): *Flow: The Psychology of Optimal Experience*, Harper & Row.
- Cornwall, Andrea (2011): *The Participation Reader*. London and New York: Zed Books.
- Dahlberg, Lincoln (2011): "Re-constructing digital democracy: An outline of four 'positions'", *New Media Society* 13(6): 855-872.
- Della Porta, Donnatella & Alice Mattoni (2013): "Cultures of Participation in Social Movements", in: *The Participatory Cultures Handbook*, Delwiche & Henderson (red.), New York: Routledge.
- Delwiche, Aaron og Henderson, Jennifer J. (2013): *The Participatory Cultures Handbook*. New York and Oxon: Routledge.
- Dewey, John (1976): "Creative democracy: The Task Before Us", in: *John Dewey: The Later Works, 1925-1953, volume 14*, Boydston (red.). Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Eriksson, Birgit & Jan Løhmann Stephensen (2015a): "Kulturel deltagelse. Nye erfaringer og forventninger: a) Det legende samfund – erfaringer med unges deltagelse i Aarhus 2017s mikroprojekter b) Pilotprojektet Kulturelt medborgerskab – erfaringer og forventninger hos unge, *rethinkIMPACTS rapporter. Evaluering og forskning i Aarhus 2017*, nr. 3 (http://projects.au.dk/fileadmin/projects/IMPACT_2017/2017-Rapport_BE_ILS.pdf).
- Eriksson, Birgit & Jan Løhmann Stephensen (2015b) "Rethinking Participation and Re-enacting its Dilemmas? Aarhus 2017 and 'The Playful Society'", *Conjunctions: Transdisciplinary Journal of Cultural Participation*, nr. 3.
- Habermas, Jürgen (2009 [1962]): *Borgerlig offentlighed*, København: Informations Forlag.
- Hammershøj, Lars Geer (2003): *Selvdannelse og socialitet. Forsøg på en socialanalytisk samtidsdiagnose*, København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Kelty, Chris, Panofsky, A., Currie, M., Crooks, R., Erickson, S., Garcia, P., Wartenbe, M., & Wood, S. (2015): "Seven Dimensions of Participation Disentangled. Journal of the Association for Information Science and Technology", in: *Journal of the Association for Information Science and Technology* 66(3): 474-488.
- Koch Hal (1991 [1945]): *Hvad er demokrati?*, København: Gyldendal.

- May, John (2006): "Ladders, Stars and Triangles: Old and New Theory for the Practice of Public Participation", *International Journal of Market Research* 48(3): 305-319.
- Nielsen, Henrik Kaare (2014): *Æstetik og politisk offentlighed*, Aarhus: Klim.
- Pateman, Carole (1970): *Participation and democratic theory*. Cambridge. Cambridge University Press.
- Rosanvallon, Pierre (2004): "The Myth of the Passive Citizen", in *Le Monde* lørdag 19. juni, 2004.
- Sawyer, Keith (2007): *Group Genius: The Creative Power of Collaboration*, New York: Basic Books.
- Stokes, Benjamin (2013): "Restructuring Civic Engagement: Meaningful Choice and Game Design Thinking", in: *The Participatory Cultures Handbook*, Delwiche & Henderson (red.), New York: Routledge.
- White, Sarah C. (1996): "Depoliticising development: The uses and abuses of participation", in: *Development in Practice* 6(1): 6-15.